

Riviersluiptelling

Handleiding voor tellers

Libellen zijn een boeiende en spannende soortgroep en er zijn dan ook veel mensen die zich bezighouden met libellen kijken of fotograferen. Vaak worden dan plekken bezocht waar veel soorten bij elkaar te vinden zijn. De rivierrombout, die als enige libel in Nederland in de grote rivieren leeft, valt dan buiten de boot.

Blinde vlek

Wie de rivierrombout wil zien, moet daar speciaal voor op pad gedaan. Ga je gewoon een dagje libellen kijken, dan komt de soort meestal niet op je soortenlijstje terecht. Daardoor zijn er tot nu toe te weinig waarnemingen om een trend te kunnen berekenen en weten we niet goed hoe het met deze soort gaat. Breidt de soort zich nog steeds uit sinds de herontdekking in 1996 of nemen de aantallen juist af door de opmars van exotische grondels in de rivieren? Om hier meer inzicht in te krijgen, zijn alle waarnemingen uit het veld bijzonder waardevol. Daarom wordt ieder jaar de Riviersluiptelling georganiseerd. In de vliegtijd van de soort worden zoveel mogelijk waarnemingen verzameld volgens een vaste methode. Deze werkwijze maakt het op den duur mogelijk om representatieve trends te berekenen en inzicht te krijgen in de ontwikkelingen van deze bijzondere libel.

Levenswijze

De rivierrombout is een vrij zeldzame libellensoort die voorkomt in alle grote rivieren in Nederland. De meeste meldingen komen uit de Waal, maar ook in de Rijn en de IJssel komt de libel veelvuldig voor. Langs de Roer en de Maas wordt de soort slechts sporadisch waargenomen.

Het grootste deel van zijn leven brengt de rivierrombout onder water door. De ontwikkeling van ei tot volgroeide larve kan wel drie of vier jaar duren. Wanneer de larve volgroeid is, komt het moment dat de libel "uit gaat sluipen". De larve kruipt daarvoor een eind de oever van de rivier op, tot boven de vloedlijn zodat hij niet verrast kan worden door aanspoelende golven. Vervolgens barst zijn huid open en kruipt de libel eruit. Het dier is dan nog nat en de vleugels moeten nog opgepompt worden. In deze fase is de libel dus erg kwetsbaar. Na ongeveer een half uur is de libel in staat om weg te vliegen. Verse imago's houden zich meestal nog een tijdje op in de begroeiing langs de rivier. Daarna vliegen ze verder weg en worden doorgaans niet meer waargenomen. Het huidje blijft achter.

Pas uitgeslopen rivierrombout naast zijn huidje (foto: Jan Joost Mekkes).

Huidjes zoeken

Omdat de volwassen libellen moeilijk op te sporen zijn, kan de rivierrombout het beste gevonden worden door te zoeken naar huidjes. Het uitsluipen gebeurt overal langs de oever van de rivier, dus de huidjes kunnen zich bijvoorbeeld bevinden in de vegetatie of op basaltblokken. Maar het gemakkelijkst worden de huidjes gevonden op de zandstrandjes tussen de kribben van de rivier. Wil je een poging wagen? Loop zo'n zandstrandje dan langzaam en zigzaggend af, tussen ongeveer één meter van het water tot twee meter achter de vloedlijn. Zoek goed naar in het kale zand liggende huidjes. De huidjes zijn licht en waaien gemakkelijk weg. Kijk daarom extra goed in hoekjes waar weggewaaid strooisel terecht komt. Hier kunnen meerdere huidjes bij elkaar liggen.

De huidjes van de rivierrombout zijn ongeveer drie centimeter lang en zandkleurig. Ze hebben dus een goede schutkleur. Maar weet je eenmaal hoe je moet kijken, dan zijn ze best vindbaar. Kenmerkend voor het huidje van deze soort is het vrij lange, slanke achterlijf zonder knobbels of doornen. Verwarring met andere soorten treedt bijna niet op, omdat de rivierrombout de enige soort is die voorkomt in de grote rivieren. Alleen langs de Roer kan verwarring optreden met andere romboutsoorten.

Huidjes van de rivierrombout worden het gemakkelijkst gevonden op de zandstrandjes van de rivier, maar komen ook voor in de vegetatie of op basaltblokken (foto's: Marijn Prins, Jan Joost Mekkes en Gerdien Bos).

Ook jonge, pas uitgeslopen imago's kunnen gevonden worden. Deze bevinden zich vaak in de ruigte achter de zandstrandjes. Ze vliegen weg bij benadering en vallen dan op door hun nog bleke verschijning en zwakke vlucht. Vaak gaan ze een klein stukje verderop weer zitten, zodat ze goed bekeken (en gedetermineerd) kunnen worden. De imago's zijn ongeveer vijf centimeter lang en zijn geel met zwart gekleurd. De ogen staan een stukje uit elkaar, in tegenstelling tot de zeer algemene gewone oeverlibel, waarvan de vrouwtjes ook zwart met geel gekleurd zijn.

Raadpleeg
www.vlinderstichting.nl/rivierrombout
voor informatie, foto's en tips over de herkenning van de rivierrombout en zijn huidje.

Hoe doe je mee?

Omdat de kans op verwarring met andere soorten heel klein is, hoef je geen libellenkenner te zijn om mee te kunnen doen! Wel gelden voor de Riviersluis telling enkele specifieke voorwaarden. Er moet precies een kwartier gezocht worden op een zandstrandje van 100 meter lengte. Heb je 100 meter gelopen en is het kwartier nog niet voorbij? Loop dan terug en zoek het strandje nog een keer af tot de tijd verstreken is. Alleen als we weten dat iedereen even lang heeft gezocht, kunnen alle tellingen met elkaar vergeleken worden. Het is overigens niet verplicht om op strandjes te zoeken. Op sommige plekken bestaat de oever van de rivier uit basaltblokken of vegetatie. Hier mag ook gezocht worden, 100 meter per kwartier.

Omdat de huidjes bij (harde) regen kapotgaan en wegspoelen, is het niet zinvol om te gaan zoeken wanneer het minder dan 24 uur tevoren op de zoeklocatie geregend heeft.

De waarnemingen kunnen ingevoerd worden op de speciale projectpagina van Waarneming (www.waarneming.nl/go/gomphus-flavipes/). Voer elke kwartiertelling apart in en noteer per telling de datum, de locatie (het middelpunt van de 100 meter), het tijdstip, het aantal huidjes en het substraat waarop je gezocht hebt. Zijn er binnen de 100 meter waarop je gezocht hebt meerdere substraten (zand, basaltblokken, vegetatie) aanwezig, kies dan het substraat waarop je de meeste huidjes hebt gevonden of (bij gelijke aantallen) het substraat dat het meest voorkomt.

Ook nulwaarnemingen zijn belangrijk!

Heb je een kwartier gezocht, maar niets gevonden? Voer ook die telling in! Juist zo'n nulwaarneming is erg waardevol voor het kunnen berekenen van trends. Laat je dus niet ontmoedigen, maar bedenk dat het voor het onderzoek niet uitmaakt welk aantal huidjes je hebt aangetroffen. Nul huidjes zijn evenveel waard als tien, als de kwartiertelling maar ingevoerd wordt.

In het kort:

- Zoek naar huidjes van de rivierrombout langs de oever van een grote rivier.
- Zoek een kwartier per 100 meter oever.
- Niet gaan zoeken als het minder dan 24 uur van tevoren geregend heeft.
- Noteer datum, locatie, tijdstip, aantal huidjes en substraat.
- Voer je telling in op Waarneming.nl, ook als je geen huidjes hebt gevonden!

